

Wróbel, Jarosław

Grób zbiorowy z miejscowości Husynne, pow. hrubieszowski, stanowisko 29 - analiza antropologiczna

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 8, 189-191

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAROSŁAW WRÓBEL

GRÓB ZBIOROWY Z MIEJSCOWOŚCI HUSYNNE, POW. HRUBIESZOWSKI, STANOWISKO 29 – ANALIZA ANTROPOLOGICZNA

Pochówek został odkryty w 2005 roku w trakcie badań ratowniczych, na trasie gazociągu Ukraina – Hrubieszów, kierowanych przez Annę Zakościelną i Tomasza Klisza. Obiekt zalegał płytko w obrębie warstwy ornej, co zapewne było przyczyną uszkodzenia szkieletów. Grób nie zawierał wyposażenia, jedynie podczas preparacji kości odnaleziono ułamek ceramiki. Układ szkieletów znajduje analogie w kręgu kultury wysokiej (por. T. Klisz 2006).

Pochówek zawiera szkielety trzech osobników – mężczyzny w wieku *Adultus* (szkielet A), kobiety w wieku *Adultus* (szkielet B) i dziecka w wieku *Infans I*, około 1-1,5 lat (szkielet C).

Szkielety A i B ułożone były na osi E-W. Szkielet A leżał w pozycji wyprostowanej, na wznak z przechyleniem w stronę szkieletu B. Czaszka niemal w całości została zniszczona przez orkę. Najprawdopodobniej twarz skierowana była w stronę szkieletu B. Prawa ręka wyprostowana, lewa lekko zgięta, z dłonią przy kości udowej szkieletu B. Prawa noga zgięta w kolanie, natomiast lewa wyprostowana. Stopy i dolne części kości podudzia znajdowały się na miednicy i kościach kończyn dolnych dziecka (szkielet C).

Szkielet B znajdował się w pozycji wyprostowanej, na wznak, bezpośrednio przy szkielecie A. Czaszka, lewa kość ramieniowa i lewa kość udowa zostały niemal kompletnie zniszczone. Lewa ręka była wyprostowana lub lekko zgięta (? – uszkodzenia), prawa wyprostowana z częścią dalszą przedramienia umiejscowioną pod talerzem biodrowym. Obie nogi wyprostowane, ze stopami bezpośrednio przy szkielecie C.

Tułów dziecka (szkielet C) ułożony był w pozycji wyprostowanej, na wznak z czaszką na lewym boku (łuska kości potylicznej styka się ze stopą szkieletu B) i lewą ręką wzdłuż tułowia. Kości prawej ręki i nóg uległy przemieszczeniu.

Wiek i płeć osobników dorosłych oznaczono wg powszechnie stosowanych metod (D. R. Brothwell 1981; A. Malinowski, N. Wolański 1988; D. H. Ubelaker, J. E. Buikstra 1994; J. Piontek 1996). Ze względu na stan zachowania materiału nie można było wykonać

pomiarów czaszek. Przyżyciową wysokość ciała rekonstruowano według M. Trotter i G. C. Gleser (1952) stosując odpowiednie pomiary kości: *humerus*, *radius*, *ulna*, *femur*, *fibula* – długość największa, *tibia* – długość całkowita. Wiek dziecka oznaczono bazując na stadium wyrzynania zębów (D. H. Ubelaker 1989) oraz na podstawie pomiaru trzonu kości udowej (M. Stloukal, H. Hanakova 1978).

SZKIELET A

Mózgoczaszka reprezentowana jest przez 5 fragmentów kości ciemieniowych (największy o wymiarach 30-40 mm), z miejsc gdzie nie występują szwy czaszkowe. Z twarzoczaszki zachowała się lewa kość jarzmowa o dość masywnym urzeźbieniu oraz trzon żuchwy wraz z lewą gałęzią żuchwy o budowie przeciętnej/masywnej, uszkodzony w części środkowej nad guzowatością bródkową. Uzębienie żuchwy zachowane jest w całości z wyjątkiem trzecich trzonowców (braki uwarunkowane genetycznie). Ze szczęki zachował się jedynie górny lewy siekacz. Zęby są słabo starte, bez ubytków próchnicznych, ze śladami niewielkiego kamienia nazębnego. Z wyższych partii szkieletu postkranialnego zachowały się: fragment trzonu lewego obojczyka wraz z końcem barkowym, fragmenty lewej łopatki – korpusu, wyrostków i panewki lewej, trzon mostka oraz duże fragmenty żeber. Całkowitej destrukcji uległy najwyższe kręgi (atlas i obrotnik), pozostałe szyjne zachowały się w drobnych fragmentach. Sześć najniższych kręgów piersiowych zachowało się niemal w kompletnym stanie, natomiast wyższe piersiowe uległy znacznej fragmentacji. Kręgi lędźwiowe są w stanie kompletnym/niemal kompletnym. Najniższy jest obniżony w lewej części trzonu. Podobna asymetria dotyczy jedenastego kręgu piersiowego, którego trzon jest wyraźnie obniżony po stronie prawej. Kości ramieniowe są masywnie zbudowane z silnymi przyczepami mięśni. Prawa jest zachowana kompletnie, w przypadku lewej kości ramieniowej zachowała się większa część trzonu z nasadą dalszą. Kości przedramion zachowane są w stanie

kompletnym, z wyjątkiem lewej łokciowej, która posiada niewielkie uszkodzenie nasady bliższej. Kości obu nadgarstków zachowane są w komplecie, podobnie jak śródreżca. Z paliczek zachowały się kompletnie człony bliższe oraz większość dalszych członów palcowych. Kość krzyżowa zachowana jest we fragmentach składających się w całość. Talerze biodrowe uległy spękaniu i nie licząc drobnych uszkodzeń (zwłaszcza lewej kości biodrowej), udało się je wykleić w całość. Kości kulszowe są niekompletne i zachowały się we fragmentach, natomiast z kości łonowych pozostały jedynie drobne ułamki. Lewa kość udowa zachowana jest kompletnie, prawą wyklejono w całość nie licząc ubytku w pobliżu nasady dolnej. W przypadku obu kości udowych pomiędzy główką a szyjką utworzyły się niewielkich rozmiarów, nieregularne wałeczki kostne (*coxarthrosis*). Dołek głowy lewej kości udowej jest zaokrąglony o wymiarach 13 x 13 mm, z kolei dołek głowy prawej kości udowej ma kształt klinowaty o wymiarach 11 x 22 mm. Lewa kość piszczelowa i strzałkowa zachowały się w stanie kompletnym, prawa kość piszczelowa jest uszkodzona w okolicy nasady górnej natomiast lewa kość strzałkowa jest kompletna. Kości prawej stopy reprezentowane są przez kości stępu, śródstopia oraz nieliczne paliczki. Z prawej stopy zachowała się tylko kość skokowa i piętowa.

Na podstawie morfologii żuchwy, miednicy, kości krzyżowej a także ogólnej masywności szkieletu i morfologii przyczepów mięśni, płę osobnika można oznaczyć jako męską. Ze względu na zamknięcie nasad wszystkich kości długich, za dolną granicę wieku trzeba przyjąć około 20 lat. Biorąc pod uwagę stopień starcia szkliwa zębów, wiek osobnika należałoby oznaczyć w przedziale 20-35 lat.

Pomiary kości długich: *humerus* L=328 mm, *radius* P/L=260/255 mm, *ulna* P=283 mm, *femur* L=475 mm, *tibia* L=380 mm, *fibula* P/L=387/386 mm.

Rekonstruowana przyżyciowa wysokość ciała mężczyzny wynosi 175 cm.

SZKIELET B

Kości czaszki reprezentowane są jedynie przez prawą kość jarzmową i niewielki fragment lewej łuski skroniowej wraz z dołkiem żuchwy, podstawą wyrostka jarzmowego kości skroniowej i okolicą otworu słuchowego. Ze szkieletu postkranialnego zachowały się nieliczne fragmenty żeber, najniższych kręgów piersiowych, kręgi lędźwiowe, prawa kość ramieniowa bez nasady bliższej, kompletnie zachowane kości prawego przedramienia, kości lewego przedramienia z uszkodzonymi nasadami, lewa kość główkowata, śródreżca lewej dłoni, nadgarstka i śródreżca oraz osiem paliczek prawej dłoni, kość krzyżowa, fragmenty lewego

talerza biodrowego i lewej kości kulszowej, prawa część miednicy z wyjątkiem niemal całkowicie zniszczonej kości łonowej, prawa udowa z licznymi uszkodzeniami trzonu, nasady oraz niewielkie fragmenty trzonu lewej kości udowej, kości piszczelowe z częściowo uszkodzonymi trzonami i nasadami, kompletnie zachowana lewa kość strzałkowa, prawa kość strzałkowa bez nasady górnej, lewa kość skokowa, pierwsza kość śródstopia lewej stopy, kości prawej stopy (piętowa, skokowa, łódkowata, sześcienna, dwie kości klinowate).

Szkielet B posiada budowę przeciętną do delikatnej, przyczepy mięśni są słabo zaznaczone. Na podstawie cech diagnostycznych miednicy, kości krzyżowej i ogólnej budowy szkieletu płę osobnika można oznaczyć jako żeńską. Ocena wieku osobnika jest utrudniona, nie zachowały się bowiem istotne w tym względzie fragmenty szkieletu. Uwagę zwraca jednak bardzo dobry stan trzonów kręgów i połączeń stawowych całego szkieletu. Można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, iż osobnik ten był, co najwyżej, w wieku osobnika A (szkielet A), a najprawdopodobniej nieco młodszym. Ze względu na zamknięcie nasad kości długich, wiek osobnika w chwili śmierci można zamknąć przedziałem 20-35 lat.

Pomiary kości długich: *radius* P=239 mm, *ulna* P=256 mm, *fibula* L=359 mm.

Przyżyciowa wysokość ciała wynosiła 166,6 cm.

SZKIELET C

Zachowała się lewa część mózgowcaszki – fragmenty łuski kości czołowej, ciemieniowej, potylicznej, lewa kość skalista, okolica lewego kłykcia potylicznego. Twarzoczaszka reprezentowana jest przez fragmenty kości lewego oczodołu, lewą kość jarzmową, ułamki szczęki i trzonu żuchwy oraz zęby mleczne: pierwszy i drugi siekacz szczęki (korzenie bez ukształtowanych wierzchołków), dwa dolne trzonowce z wstępnie wykształcającymi się korzeniami, dwa górne trzonowce w formie zawiązków; ponadto zachowały się dwa zawiązki zębów stałych (pierwszy trzonowiec żuchwy i szczęki). Ze szkieletu postkranialnego zachowały się ułamki łopatek, fragmenty większości żeber, nieliczne i drobne fragmenty trzonów kręgów, liczne ułamki wyrostków kręgów, trzony kości ramieniowych, łokciowych i promieniowych, kości biodrowe, trzony kości udowych, duże fragmenty trzonów kości piszczelowych, ułamki trzonów kości strzałkowych i paliczek.

Biorąc pod uwagę stadium wyrzynania zębów oraz długości trzonów kości udowych (~120 mm) wiek osobnika można oznaczyć na około 1-1,5 lat.

Zmiany patologiczne rozpoznano jedynie w przypadku szkieletu mężczyzny (A). Wspomniane w opisie

zmiany artretyczne krawędzi główek kości udowych (coxarthrosis) oraz silna asymetria dołków główek tych kości, wskazują na pewne zaburzenia lokomocyjne (zapewne nieznaczne), które jednak powodowały nierównomierne obciążenie kręgosłupa. W efekcie, powstały klasyczne urazy kompresyjne kręgow – trzon

najniższego kręgu lędźwiowego jest prawostronnie obniżony co jest rekompensowane lewostronnym obniżeniem trzonu XI kręgu piersiowego.

Badany materiał nie daje podstaw do wypowiedzenia się na temat ewentualnego pokrewieństwa pomiędzy osobnikami ani przyczyny śmierci.

LITERATURA

- Brothwell Don R.
1981 *Digging up bones. The excavation, treatment and study of human skeletal remains.* London.
- Klisz Tomasz
2006 *Sprawozdanie z badań ratowniczych na stanowisku 29 w Husynnem, pow. hrubieszowski.* Archeologia Polski Środkowowschodniej 8 (w tym tomie).
- Malinowski Andrzej, Wolański Napoleon
1998 *Metody badań w biologii człowieka. Wybór metod antropologicznych.* Warszawa.
- Piontek Janusz
1996 *Biologia populacji pradziejowych.* Poznań.
- Stloukal Milan, Hanakova Hana
1978 *Die lange der Langsknochen altslawischer Bovolkerungen Unter besonder Berucksichtigung von Wachstumsfragen.* Homo 29, s. 53-69.
- Trotter Mildret, Gleser Goldine C.
1952 *Estimation of stature from long bones of American Whites and Negroes.* American Journal of Physical Anthropology 10, s. 463-514.
- Ubelaker Douglas H., Buikstra Jane E.
1994 *Standards for data collection from human skeletal remains. Proceedings of a seminar at the Field Museum of Natural History.* Arkansas Archeological Survey. Research Series No 44.

JAROSŁAW WRÓBEL

COLLECTIVE GRAVE FROM HUSYNNE, HRUBIESZÓW DISTRICT, SITE 29 – AN ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS

SUMMARY

To analysis there were subjected buried remains derived in the course of rescue investigations conducted on the route of gas pipeline Ukraine – Hrubieszów (compare T. Klisz 2006). The feature was recorded not deeply, in a range of ploughing, what probably was the reason of certain impairment of skeletons. The grave didn't contain any equipment, only during the preparation of bones a piece of pottery was registered. The arrangement of dead bodies corresponds to analogical items known from the Wysocka [Vysock] culture area.

The burial included skeletal remains of three individuals – a man died at the age estimated as *Adultus* (skeleton A), a woman died at the age defined as *Adultus* (skeleton B) and a child (skeleton C) at the age of about 1,0-1,5 years (*Infans I*).

Some pathological changes (degenerative deformations of vertebrae) were diagnosed only in the case of man remnants (skeleton A).

Materials under study don't permit to consider possible relationships among individuals or reasons of death.

Mgr Jarosław Wróbel
Muzeum Archeologiczne
Ul. Senacka 3
31-002 Kraków
wrobel@ma.krakow.pl